

महिलाहरुको सामाजिक सशक्तीकरणमा सहकारी संस्थाको भूमिका
(प्रज्वलित सामाजिकउद्यमी महिला सहकारी संस्था लिमिटेड भिड्यु प्युठानमा आबद्ध महिलाहरुको एक
समाजशास्त्रीय अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
अन्तर्गत समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको समाजशास्त्र
विषयको दसौं पत्रको आंशिकआवश्यकता
पुरा गर्न तयार पारिएको
शोधकार्य

प्रस्तुतकर्ता

पुतला पुलामी (रिजाल)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. दर्ता नं. ५०८९९-८८

रोल नं. : ७५४

२०७३

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाजशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषय अन्तर्गत समाजशास्त्र केन्द्रीय विभागद्वारा निर्धारित पाठ्यक्रम अनुसार स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको शोधपत्र परिपूर्तिका लागि शोधकर्ता छात्रा पुतला पुलामी (रिजाल) ले महिलाको सामाजिक सशक्तीकरणमा सहकारीको संस्थाको भूमिका (प्रज्वलित सामाजिकउद्यमी महिला सहकारी संस्था लिमिटेड भिङ्गु प्यूठानमा आबद्ध महिलाहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन) शीर्षकको शोधपत्र मेरो प्रत्यक्ष सुभावा र निर्देशनमा तयार गर्नुभएको हो । यो शोधपत्रप्रति सन्तुष्टि प्रकट गर्दै यसको समुचित मूल्याङ्कन तथा स्वीकृतिका लागि समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग, शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७३ चैत्र

.....
सुदीप नकर्मि

शोध निर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग

काठमाण्डौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको पाठ्यक्रमअनुरूप पुतला पुलामी (रिजाल) ले महिलाको सामाजिक सशक्तीकरणमा सहकारीको संस्थाको भूमिका (प्रज्वलित सामाजिकउद्यमी महिला सहकारी संस्था लिमिटेड भिड्यु प्युठानमा आबद्ध महिलाहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन) नामक यस शोधपत्रलाई देहायको मूल्याङ्कन समितिबाट स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

.....

सुदीप नकर्मी

शोध निर्देशक

.....

डा. सुरेन्द्र मिश्र

बाह्य परीक्षक

.....

प्रा. डा. तुलसी राम पाण्डे

विभागीय प्रमुख

मिति : वि.सं. २०७३, चैत्र

कृतज्ञता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि प्रस्तुत शोधपत्र “महिलाको सामाजिक सशक्तीकरणमा सहकारीको संस्थाको भूमिका (प्रज्वलित सामाजिकउद्यमी महिला सहकारी संस्था लिमिटेड भिङ्गु प्यूठानमा आबद्ध महिलाहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन) अनुसंधानमूलक ढंगले तयार गर्नु यो आफैमा एक जटिल कार्यहो तर पनि विषय संग संबद्ध सन्दर्भ सामग्री, सन्दर्भ व्यक्ति एवं संघ संस्थाको सहयोगबाट यो जटिल कार्य सम्पन्न गर्न संभव भएको देख्दछु । त्यसै अनुरूप सबप्रथम यस शोधकार्य गर्ने क्रममा आफ्नो अमूल्य समयलाइ व्यवस्थापन गरी निरन्तर सल्लाह, सुभावा तथा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्नु हुने श्रद्धेय शोध निर्देशकश्री सुदीप नकर्मिज्यू प्रति आर्दिककृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । शोध निर्देशकज्यूबाट भएका मार्गनिर्देशन तथा निरन्तर सहयोग मेरा लागि अविश्रमणिय रहने छन । त्यस्तै शोधकार्यको प्रस्ताव स्वीकृत गर्ने क्रममा कमी-कमजोरीहरुलाई औल्याई मार्गनिर्देशन गनुहुने प्रा. डा. चैतन्य मिश्र, प्रा. डा. तुलसी राम पाण्डे, डा. टीकाराम गौतम तथा शोधपत्रलाई अन्तिम परिक्षणको क्रममा अमूल्य सल्लाह र सुभावा दिई शोधपत्रलाई अन्तिम रुप दिन सहयोग गर्नु हुने वाह्य परीक्षक डा. सुरेन्द्र मिश्रलगायतका संपूर्ण विभागीय गुरुहरु सबैमा कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । साथै शोधकार्यकालागि आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराउन तथा प्रस्ताव तथा शोधकार्य प्रस्तुत गर्ने क्रमका सहजिकरण गरिदिनु हुने सामाजशास्त्र विभागकी कर्मचारी श्री रोजीना महत प्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

मेरो यस शोधकार्यकोलागि आवश्यक स्थलगत तथ्यांक संकलन गर्ने क्रममा उत्तरदाता महिला सदस्यहरुलाई सूचना प्रदान गरी भेला गराइदिने, अन्तरबार्ता तथा समुहगत छलफलकोलागि कुशल व्यवस्थापन गरिदिनुको साथै प्रमुख सूचना दाताको रुपमा संस्थाको विभिन्न गतिविधिको बारेमा स्वस्फुर्त रुपमा सूचना प्रदान गरिदिनुहुने प्रज्वलित सामाजिक उद्यमी महिला सहकारी संस्था लिमिटेडको अध्यक्ष श्री बाली खडकाज्यूमा विशेष धन्यवाद सहित आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । साथै सो संस्थाको सदस्य तथा मेरी देवरानी सुशमा रिजाल र संस्थाका कर्मचारी संजीता पार्थे तथा सुनिता कालाथोकीलाई हृदय देखि धन्यवाद दिन चाहन्छु । मैले राखेका जिज्ञासाहरुको हसिलो मुहार सहित विना हिचकिचावट उत्तर दिने अध्ययन क्षेत्रका सम्पूर्ण उत्तरदाताहरु प्रति कृतज्ञ छु ।

शोधकार्यका लागि हमेसाउत्प्रेरित गरभाषा संपादन तथा यस शोधकार्यकोलागि उपयोगि श्रोत समग्रीहरुको भावानुवादमा समेत सहयोग गरिदिनुहुने मेरा श्रीमान श्री सूर्य प्रसाद रिजालमा आभारी छु । अन्त्यमा मलाई यो शोधकार्य सम्पन्न गर्न निरन्तर रुपमा घचघचाई हौसला एवं उत्प्रेरणा दिनुहुने सम्पूर्ण परिवार, साथिहरु तथा शुभचिन्तकहरु प्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

मिति २०७३, चैत्र

पुतला पुलामी (रिजाल)

विषय सूची

सिफारिस पत्र					i
स्वीकृति पत्र					ii
कृतज्ञता					iii
विषय सूची					iv
तालिका सूची					vii
चित्र सूची					ix
संक्षिप्त रूप					x
अध्याय एक					१
परिचय	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
१.१ पृष्ठभूमि	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
१.२ समस्याको कथन	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
१.३. अध्ययनको उद्देश्य	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
१.४ अध्ययनको महत्व	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
१.५ अध्ययनको संगठन	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
अध्याय दुई	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
साहित्य पुनरावलोकन	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
२.१ अवधारणात्मक पुनरावलोकन	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
२.१.१ लैंगिक अवधारणा र नारीवाद	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
२.१.२ महिला समानताकोलागि विकासवादी दृष्टिकोण:	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
२.१.३ महिला सशक्तीकरण सम्बन्धी अवधारणा:	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
२.१.४ महिला सशक्तीकरणमा सहकारी संस्थाहरु:	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
२.१.५ महिला सशक्तीकरणमा सम्बन्धी राष्ट्रिय, अन्तराष्ट्रिय घोषणाहरु :	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
मभाप्लभम.					
२.२ विश्लेषणात्मक रुपरेखा	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
अध्याय तीन	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	
अनुसन्धान ढाँचा/विधि/पद्धति	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.	

३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनोट र औचित्यता	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.२ अनुसन्धानको ढाँचा	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.३ अध्ययनको समग्रता र नमुना छनोट	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.४ तथ्याङ्कको प्रकृति तथा श्रोतहरु	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.४.१ प्राथमिक तथ्याङ्क श्रोत	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.४.२ द्वितीय तथ्याङ्कको श्रोत	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.५ तथ्याङ्क संकलन विधि	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.५.१ अन्तर्वार्ता	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.५.२ समूहगत छलफल	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.५.३ वैयक्तिक अध्ययन	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.५.४ स्थलगत अवलोकन	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.६ तथ्याङ्क प्रस्तुतीकरण र विश्लेषण	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
३.७ अध्ययनको सिमा	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
अध्याय चार	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
अध्ययन क्षेत्रको परिचय र सामाजिक विशेषताहरु	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
४.१ अध्ययन क्षेत्रको सामान्य परिचय	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
४.१.१ अध्ययन क्षेत्रको भौगोलिक अवस्था र अवस्थिति	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
४.१.२ अध्ययन क्षेत्रको सामाजिक परिचय	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
४.२ सहकारी संस्थाको संक्षिप्त परिचय:	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
४.३ उत्तरदाताहरुको परिचय	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
४.३.१ उत्तरदाताहरुको पारिवारिक संरचना	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
४.३.२ उत्तरदाताहरुको जातिय संरचना	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
४.३.३ उत्तरदाताहरुको शैक्षिक स्थिति	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
४.३.४ उत्तरदाताको पेशा	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
४.३.५ उत्तरदाताको सार्वजनिक क्षेत्रमा पहुँचको अवस्था	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.
अध्याय पाँच	भचचयचज्ञ	द्यययफबचप	लयत	मभाप्लभम.

महिलाको सामाजिक सशक्तीकरणमा सहकारी संस्थाको भूमिका संबन्धी विवेचना **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**

- ५.१ श्रोतको उपबद्धता **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ५.१.१ सिप विकास **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ५.१.२ उत्तरदाताको सम्पत्तिको स्वामित्व **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ५.१.३ उत्तरदाताको बचत संकलन तथा ऋणमा पहुँच **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ५.१.४ उत्तरदाताको सामाजिक संजालमा विस्तार **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ५.२ सशक्तीकरणको माध्यम वा एजेन्सी **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ५.२.१ विकल्प छनोट र निर्णय क्षमता **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ५.२.२ महिलाहरुको सार्वजनिक क्षेत्रमा पहुँचको अवस्था **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ५.२.३ महिलाहरुको सार्वजनिक चासोमा आवाज उठाउने क्षमता **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**

- ५.३ उपलब्धी **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ५.३.१ महिला स्वसक्षमतामा विकास **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ५.३.२ महिलाहीत संबन्धी कार्य **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- अध्याय छ **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- सारांश र निष्कर्ष **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ६.१ सारांश **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- ६.२ निष्कर्ष **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**
- सन्धर्भ सामग्रीहरु **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**

अनुसूचीहरु **अभचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**

अनुसूची १. मख्य सूचनादाता संग अन्तरवार्ताकोलागि सोधिएको प्रश्नहरु: **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**

अनुसूची २. सहकारीमा आवद्ध महिलाहरुसँग भएको सामुहिक छलफल सम्बन्धी चेकलिष्ट **अ२**

अनुसूची ३. छनोट भएका उत्तरदाताको अन्तरवार्ता प्रश्नावली **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाप्लभम.**

तालिका सूची

- तालिका नं. ४.१: अध्ययन क्षेत्रको जनसंख्या **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका नं. ४.२: अध्ययन क्षेत्रको जनसंख्याको जातिगत संरचना **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका नं. ४.३: उत्तरदाताहरूको जातजातिगत विवरण **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ४.४ : उत्तरदाताहरूको शैक्षिक स्थितिको विवरण **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ४.५ उत्तरदाताको मुख्य पेशाको विवरण **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका नं. ५.१ उत्तरदाताहरूको सन्ततीको सामुदायीक तथा निजी विद्यालयमा अध्ययनको विवरण **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका नं. ५.२: उत्तरदाताहरूको छोरीलाई शिक्षा दिनुपर्ने कारणहरू **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका नं. ५.३: उत्तरदाताहरूको सिप विकास तालिममा पहुँच सम्बन्धी विवरण **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ५.४: उत्तरदाताको जमिनको जग्गाको स्वामित्य कायम हुनुको कारण **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ५.६: उत्तरदाताको सहकारीको बचत कार्यक्रममा सहभागि हुने प्रयोजन **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ५.७ : ऋण नलिने र उद्देश्यको आधारमा ऋण लिने उत्तरदाताहरूको विवरण **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ५.८ उद्देश्यको आधारमा ऋण लिने उत्तरदाताहरूको विवरण **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ५.९ उत्तरदाताहरूले लगानी गरेको व्यापारिक क्षेत्र **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ५.१०: उत्तरदाताहरूले लगानी ब्यावसायीक कृषि क्षेत्र **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ५.११ उत्तरदाताहरूले आम्दानिमा बृद्धि प्रतिशत **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ५.१२ उत्तरदाताहरूको अन्य सामाजिक समुहमा आबद्धता **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ५.१३ सामाजिक संजालबाट आदान प्रदान हुने सहयोग **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**
- तालिका ५.१४ उत्तरदाता महिलाहरूको व्यक्तिगत निर्णय सम्बन्धी विवरण **भचचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभम.**

तालिका ५.१५	उत्तरदाता महिलाहरुको पारिवारिक निर्णय सम्बन्धी विवरण	भचचयचज्ञ	द्वययफबचप	लयत
मभाप्लभम.				
तालिका ५.१६	उत्तरदाता महिलाहरुको संस्थाको बैठकमा दिने सुझावहरु	भचचयचज्ञ	द्वययफबचप	लयत
मभाप्लभम.				
तालिका ५.१७	उत्तरदाताहरुले राजनीतिमा संलग्न नहुनुको कारण	भचचयचज्ञ	द्वययफबचप	लयत
मभाप्लभम.				
तालिका ५.१८	उत्तरदाताहरुले सार्वजनिक जागिरमा संलग्न नहुनुको कारण	भचचयचज्ञ	द्वययफबचप	लयत
मभाप्लभम.				
तालिका ५.१९	उत्तरदाता महिलाहरुको सार्वजनिक क्रियाकलापमा सहभागिता	भचचयचज्ञ	द्वययफबचप	लयत
मभाप्लभम.				
तालिका ५.२०	उत्तरदाता महिलाहरुको सामाजिक अन्याय विरुद्धको आवाज	भचचयचज्ञ	द्वययफबचप	लयत
मभाप्लभम.				
तालिका ५.२१:	सहकारीमा आवद्ध भए पश्चात उत्तरदाताको पेशामा भएको फरक	भचचयचज्ञ	द्वययफबचप	लयत
मभाप्लभम.				
तालिका ५.२२:	सहकारीबाट छरछिमेक तथा समुदायमा भएको परिवर्तन	भचचयचज्ञ	द्वययफबचप	लयत
मभाप्लभम.				

चित्र सूची

- चित्र नं. २.१: सशक्तीकरण प्रकृयाको अवधाराणात्मक रेखाचित्र **भचचयचज्ञ** **द्यययफबचप** लयत **मभाप्लभम**.
- चित्र नं. ४.१: उत्तरदाताको पारिवारिक संरचना **भचचयचज्ञ** **द्यययफबचप** लयत **मभाप्लभम**.
- चित्र नं. ४.२: उत्तरदाताको सहकारी बाहेक अन्य सामाजिक समुहमा आबद्धता **भचचयचज्ञ** **द्यययफबचप** लयत **मभाप्लभम**.
- चित्र नं. ५.१: उत्तरदाताको सिपमूलक तालिममा सहभागिताको स्थिति **भचचयचज्ञ** **द्यययफबचप** लयत **मभाप्लभम**.
- चित्र नं. ५.२ जमिनको स्वामित्व प्रतिशत **भचचयचज्ञ** **द्यययफबचप** लयत **मभाप्लभम**.
- चित्र नं. ५.३: सहकारीमा आबद्ध हुदा प्रेरित गर्ने तत्व **भचचयचज्ञ** **द्यययफबचप** लयत **मभाप्लभम**.
- चित्र नं. ५.४ : सामाजिक क्रियाकलापमा महिलाको संलग्नताको क्षेत्र **भचचयचज्ञ** **द्यययफबचप** लयत **मभाप्लभम**.
- चित्र नं. ५.५: उत्तरदाताको आर्थिक एवं भौतिक रुपमा सुरक्षाको स्थिति **भचचयचज्ञ** **द्यययफबचप** लयत **मभाप्लभम**.
- चित्र नं. ५.६: उत्तरदाताको सहकारीबाट सामाजिक जीवनमा भएको परिवर्तन **भचचयचज्ञ** **द्यययफबचप** लयत **मभाप्लभम**.
- चित्र नं. ५.७: उत्तरदाताको बुझाइमा सशक्तीकरण भएको क्षेत्र **भचचयचज्ञ** **द्यययफबचप** लयत **मभाप्लभम**.
- चित्र नं. ५.८: उत्तरदाताको जीवनस्तरमा भएको परिवर्तन **भचचयचज्ञ** **द्यययफबचप** लयत **मभाप्लभम**.

संक्षिप्त रूप

GAD:	Gender and Development
WID:	Women in Development
WAD:	Women and Development
गा.वि.स.:	गाँउ विकास समिति
कि. मि.:	किलो मिटर
जि.वि.स.:	जिल्ला विकास समिति
नं.:	नम्बर
क्र.स.:	क्रम संख्या
गैसस:	गैर सरकारी संस्था